

GIROUX, Henry A.; MACLAREN, Peter L., “Primeres paraules”. In: GADOTTI, Moacir. *Llegint Paulo Freire. Vida i obra*. Xàtiva: Edicions del Crec, Denes Editorial, 2005.

Primeres paraules

Peter L. McLaren

Henry A. Giroux

Pocs educadors com el brasiler Paulo Freire han rebut una aclamació tan generalitzada i con reconeixement mundial. La seua contribució remarcable al desenvolupament d'una teoria social crítica i la seua implicació personal en campanyes d'alfabetització, moviments relacionats amb l'ensenyament i tota una sèrie impressionant de projectes polítics i educatius, han revolucionat a novell internacional el significat de la pedagogia i la seua relació amb la construcció de la història personal i col·lectiva.

La presència de Freire en l'escenari mundial com a “home del seu temps” ha proveït a quantitats innumbrables d'individus, al marge de la raça, el gènere, la classe social o la casta, de les condicions necessàries per alliberar-se de les seues circumstàncies històriques i dels seus arrelats vocabularis, i fer front d'aquesta manera a la seua fallibilitat i la seua força en tant que agents de possibles canvis. Freire, captaventes de l'anomenada pedagogia crítica, continua identificant i posant en dubte no només els mecanismes pedagògics decisius en el fenomen de l'opressió, sinó també aquelles relacions que, dins uns contextos socials, culturals i institucionals més amplis, situen els individus davant de la lògica de la dominació que adopta la forma 'esplèndids discursos racionals, de significat unívoc i al servei del capital.

En comptes de fonamentar la seua pedagogia en un absolutisme doctrinal, Freire ha fixat sempre la seua atenció en qüestions socials d'importància. Allò que ha fet simpàtic a Freire per a diverses generacions d'educadors crítics, tant en termes de respect per la seua visió política com pel seu propi estil de vida, és el fet d'haver situat el seu treball en un marc ètic de pragmatisme, amor i solitarietat.

El llibre de Moacir Gadotti, *Llegint Paulo Freire. Vida i obra*, és alguna cosa més que un monument a la contínua contribució de Freire a una praxi de l'allibertament; és una interpretació sensible i un comentari personal sobre la relació de la filosofia de l'allibertament de Freire amb els fets històrics que han donat forma a la seua vida. Reconegut com a un dels especialistes principals en l'obra de Freire i també com a eminent teòric de l'educació pel seu compte, Gadotti ens ofereix un tractament íntim i compassiu (però no acrític) de les idees i dels èxits centrals de Freire.

Primer que res, Gadotti situa Freire com a “educador militant”, com a revolucionari que ha

“optat per no desvincular la seua feina de l'allibertament des oprimits”. Per mitjà de vívides relacions anecdòtiques, covint commovedores, Gadotti travessa amb esmolada perspiciàcia la tumultuosa història de Freire, des de la seua doncemna, empresonament i exili per part dels líders del cop militar de 1964 a Brasil (els quals van acusar Freire de ser un “subversiu internacional” i un “traïdor de Crist i del poble brasileir”, i van denunciar le seua escriptura com a aquiparable “a la de Stalin, Hitler, Perón i Mussolini”), i passant pels deu anys de servei internacional de Freire amb el Consell Mundial d'Esglésies, fins al seu retorn definitiu a Brasil el mes de març de 1980, seu treball posterior com a secretari d'Educació de São Paulo, i la seua participació en la inauguració del MOVA-SP (Moviment d'Alfabeticació de la ciutat de São Paulo), basat en el treball de Freire i de Pedro Pontual, que continua fins avui.

Gadotti reflexiona sobre el desenvolupament dels temes i dels conceptes centrals que han contuït l'obra de Freire, des de la seua concepció del diàeg (descriu per Gadotti com a “relació horizontal (...) nodrida per l'amor, la humilitat, l'esperança, la fe i la confiança”) fins a les seues idees de coherència, radicalisme democràtic, recuperació de la ciutadania i de la interdisciplinarietat, per esmentar-se només unes poques. Al llarg de la discussió de Gadotti al voltant del treball de Freire, ja siga en relació amb les primerenques lluites anticolonialistes amb el PAIGC d'Amílcar Cabral a Guinea-Bissau, el MPLA d'Angola i el FRELIMO a Moçambic, o amb la seua contribució al Partit dels Treballadors, al seu Brasil natal, rarament perdem de vista la conexició intensament íntima entre la pròpia praxi de Freire sobre el que és possible i el desenvolupament continu del seu pensament.

Llegint Paulo Freire. Vida i obra subtralla diversos temes conceptuals importants que, sens dubte, resultaram valuosos per als treballadors nord-americans en els camps de l'educació i de la cultura que estiguen menys familiaritzats amb el treball de Freire. Un d'ells és la manera com el coneixement és emfatizat com a una “acció de conéixer”, pregonament inscrita en pràctiques pedagògiques, culturals i institucionals. Un altre és el procés pel qual, en la praxi freireana, els terrenys d'allò ètic i racional recomencen sempre dialècticament i van constituint-se en un procés mutu. És igualment edificant la comprensió conceptual de Freire de la manera com el poder de l'ensenyament institucionalizat troba el seu correlatiu en els règims particulars de coneixement que posen l'accent en arguments tecnocràtics i en una introducció al model de ciutadania basat en una ètica individualista i consumista. Una de les grans forces del treball de Freire, com Gadotti reconeix ràpidament és el seu reconeixement de les formes en què el poder s'oculta sota els sistemes d'intel·ligibilitat, les formacions socials i el paper de l'estat. A més de resistir l'estetització de la política (que Walter Benjamin cal dir-ho, va destacar com a marca ineludible del feixisme), Freire ha atacar també amb consistència formes de pedagogia que atribueixem un gran poder hermenèutic a la figura del mestre, i ha mostrat la seua preferència per situar l'ensenyament en el mode

performatiu del diàleg. Per a Freire, ensenyar no és una pràctica exegètica reservada només als experts o especialistes de l'educació, sinó que se situa en la capacitat històricament oberta dels individus d'aprendre de les pròpies experiències, per mitjà del desenvolupament d'un llenguatge d'anàlisi que se'oposa a la formació de les seues vides tal com gan estat contruïdes des de dins de les relacions hegemòniques de dominació i subordinació, poder i privilegi, afirmació i negació, un llenguatge que caldrà adquirir en el marc de la tensió entre la renúncia desesperançada i la lleialtat i el compromís, que fan possible l'esperança. Per damunt de tot, Gadotti captura, sovint amb una sinceritat punyent, l'afirmació de la radicalització dels revolucionaris contra el sectarisme dels reaccionaris, així com la militància de l'esperit contra el quietisme polític dels custodis de la tradició.

A les seccions finals d'*Llegint Paulo Freire. Vida i obra*, l'autor prediu que el treball de Freire serà més ben valorat en el futur, en oposició a les contribucions de Carl Rogers, Ivan Illich, John Dewey i Lev Vygotsky. El llibre reïx a rescatar la vida i l'obra de Paulo Freire de l'estret context dels "esquemes populars d'alfabetització d'adults", per tal de situar-lo en una visió de l'educació i de la política cultural més àmplia i profunda. L'epíleg que clou el llibre pren la forma d'un diàleg entre Freire i Gadotti i aconsegueix capturar amb reverència, de forma admirablement desproveïda de sentimentalismes i tons apocalíptics, l'esperit del Freire madur, ja septuagenari. Hi trobem un Freire que es caracteritza a si mateix com a un guerrer de l'esperit orgullós, encara que eminentement humil, i que descriu la seua contribució actual a l'educació com un compromís amb "una pedagogia bohèmia de la felicitat", una pedagogia que ell, amb els coneixements del savi antic i la passió inexhaurible del revolucionari socialista, elabora com a "una pedagogia de la rialla, del qüestionament, de la curiositat, de la visió del futur a partir del present; una pedagogia que creurà en la possibilitat de la transformació del món, en la història com a possibilitat".